

УДК 636.5.084:929:001(477)(043)

**НАУКОВО–ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ
ГОДІВЛІ ПТИЦІ У ПТАХОГОСПОДАРСТВАХ
ГРОМАДСЬКОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ
РСР У 1951–1964 РР.**

**SCIENTIFIC–ORGANIZATIONAL BASIS OF
POULTRY FEEDING IN THE POULTRY FARMS
OF PUBLIC SECTOR IN THE UKRAINIAN SSR
IN 1951–1964**

Мельник В. В.,

кандидат сільськогосподарських наук,
доцент, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (Київ, Україна),
e-mail: MelnikVika0204@gmail.com, ORCID ID:
<http://orcid.org/0000-0003-2491-757X>

Melnyk V. V.,

Candidate of Agricultural Sciences, Associate
Professor, National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine),
e-mail: MelnikVika0204@gmail.com, ORCID ID:
<http://orcid.org/0000-0003-2491-757X>

Мета дослідження – висвітлити основні тенденції розвитку годівлі птиці у птахогосподарствах громадського сектору в Українській РСР в 50–ті – першій половині 60–х років ХХ ст., що полягали в запровадженні системних досліджень з нормованої годівлі, розробленні основ мінерального, протеїнового, вітамінного живлення для зниження витрат кормів на одиницю продукції та підвищення збереженості поголів'я. Нормування годівлі здійснювали у розрахунку на одну голову за добу, при цьому встановлювали норми щодо вмісту в раціоні кормових одиниць та перетравного протеїну. Як одну з тенденцій досліджуваного періоду розглядали пошуки ефективних препаратів для стимуляції швидкості росту молодняку, які позначилися у застосуванні кормових антибіотиків. Відмічено тенденцію залежності кормовиробництва від рівня механізації виробничих процесів. Встановлено, що наукові дослідження зазначеного періоду здебільшого спрямовувалися на вивчення впливу різних раціонів на продуктивність птиці. На птахофабриках і птахофермах практикували годівлю птиці зерном і зволоженими мішанками, виготовленими із молотих зернових кормів, а також різні соковитих, білкових і мінеральних кормів.

Дослідження ґрунтуються на застосуванні загальнонаукових та історичних методів, джерелознавчого та контент–аналізу, різнопланової джерельної бази.

Ключові слова: птахівництво, годівля, птиця, раціони, кормовиробництво, комбікорм, антибіотики, продуктивність.

The purpose of the research is to highlight the main trends in the development of poultry feed in poultry farms in the Ukrainian SSR in the 50's – the first half of the 60's which consisted of the introduction of systems study with standardized feeding, development of mineral, protein, vitamin supply to reduce the cost of feed per unit of production and increase of preservation of livestock. The rationing of feeding was carried out per head per day, and at the same time setting standards regarding the content of feed units and digestible protein. One of the trends of the investigated period was the search for effective products to stimulate the growth rate of younger animals, which affected the use of fodder antibiotics. The tendency of feed production dependence on the level of mechanization of production processes has noted. It was found that scientific researches of this period were mainly aimed at studying the influence of various rations on the productivity of poultry. In poultry farms they practiced feeding of poultry with grain and wet mixes, made from milled grain feeds, various juicy, protein and mineral ones.

The research is based on the application of general scientific and historical methods, source study and content analysis, a diverse source base.

Keywords: poultry farming, feeding, poultry, rations, fodder production, mixed fodder, antibiotics, productivity.

Одним із найважливіших виробничих процесів галузі птахівництва є годівля, яка забезпечуючи раціональне живлення птиці, сприяє її нормальному росту й розвитку, збереженості й високій відтворній здатності за економного споживання

кормів, досягненню генетично зумовленого рівня продуктивності, необхідної якості продукції. На шляху розвитку науки про годівлю птиці в Українській РСР важливим періодом є 50–ті – перша половина 60–х років ХХ ст., що позначився запровадженням системних досліджень з нормованої годівлі, розробленням основ мінерального, вуглеводного, протеїнового, вітамінного живлення, пошуками джерел компенсаторного живлення, які б сприяли зниженню витрат кормів на одиницю продукції та збереженості поголів'я.

Окремі аспекти становлення і розвитку годівлі сільськогосподарських тварин ґрунтовно висвітлені в наукових працях А. П. Калашникова [8; 9], І. С. Бородай [4], однак авторами не ставилася мета конкретизувати внесок вітчизняних учених у розроблення науково–організаційних засад годівлі птиці. Проблеми розроблення збалансованих раціонів годівлі у діяльності НДІ птахівництва порушені Н. І. Братишко [5], хоча такі важливі питання, як значення антибіотиків для стимуляції швидкості росту молодняку, залишилися не розкритими. Варто зазначити, що в наших попередніх публікаціях уже зроблено спробу відтворити пошуки вітчизняних учених з розроблення наукових засад годівлі для різних видів птиці [19–21].

Метою даного дослідження є виявлення основних тенденцій годівлі птиці у птахогосподарствах громадського сектору в Українській РСР в 50–ті – першій половині 60–х років ХХ ст., що полягали в розробленні основ нормованої годівлі, протеїнового, вітамінного, білкового, мінерального живлення. Дослідження ґрунтуються на застосуванні загальнонаукових та історичних методів, джерелознавчого та контент–аналізу.

Як засвідчили результати дослідження, на початку 50–х років в Українській РСР, як і загалом у СРСР, нагальною проблемою розвитку громадського птахівництва залишалося забезпечення господарств кормами для птиці [18, с. 3; 17, с. 2]. Для характеристики стану годівлі у господарствах громадського сектору птахівництва в Українській РСР в 50–х роках минулого століття є показовим приклад птахоферми колгоспу імені Сталіна Баштанського району Миколаївської області [15, с. 21]. Зокрема, на птахофермі курчат з добового до 45–добового віку годували декілька разів на добу через кожні 2,5 години. У першу даванку курчата одержували знежирене молоко (перегін) і пшоно, у другу – кукурудзяну крупу, у третю – пшоняну кашу у суміші з подрібненим зеленим кормом (люцерною), у четверту – кукурудзяну крупу у суміші зі знежиреним молоком, у п'яту – кашу з вареними подрібненими яйцями і зеленим кормом, у шосту – пшоняну кашу.

Слід зазначити, що вчені, починаючи з 1947 р., висловлювались проти використання каш у годівлі птиці і наполягали на тому, щоб відмовитись від варки зерна і на початку другої половини ХХ століття: «...ещё некоторые видные специалисты птицеводы неясно представляют себе, что варка зерна, денатурируя белок, ухудшает его качество»

[11, с. 26]. У 1951 р. оприлюднено результати досвіду пташниць П. С. Покуси, що на птахофермі колгоспу ім. Ілліча Зачепилівського району Харківської області згодовувала курям картоплю у суміші із зерновими та іншими кормами і щорічно добивалася високої несучості птиці [24, с. 4].

У цей період українськими вченими актуалізовано питання нормування годівлі птиці, яку потрібно було організувати таким чином, щоб забезпечити максимальну механізацію процесу підготовки кормів [23, с. 20].

Головний зоотехнік Управління птахівництва Міністерства сільського господарства СРСР Г. М. Колобов у статті «О некоторых вопросах кормления сельскохозяйственной птицы» [11, с. 25], опублікованій у 1952 р., піддав критиці норми годівлі, які були розроблені Науково-дослідним інститутом птахівництва. Він запропонував нормування годівлі птиці здійснювати не на одну голову, як це було запроваджено на той час, а в розрахунку на 100 г концентрованого корму, що значно полегшувало складання раціонів і підготовку кормів до згодовування. Дана пропозиція була схвалена М. В. Пігарьовим – видатним ученим-птахівником, який у 50–60-х роках завідував лабораторією технології кліткового утримання птиці у Всесоюзному НДІ птахопереробної промисловості, а докторську дисертацію захистив у 1959 р. [23, с. 18; 31, с. 369]. Норми годівлі Науково-дослідного інституту птахівництва (м. Загорськ, Московської області), використання яких було обов'язковим для всіх регіонів СРСР і Української РСР, у тому числі й для годівлі дорослих курей породи білий леггорн, враховували живу масу птиці, інтенсивність несучості, а також пору року. При цьому раціон складали за нормами щодо вмісту (у грамах) кормових одиниць і перетравного протеїну в кормах у розрахунку на одну голову за добу [28, с. 65].

На основі аналізу літературних джерел нами виявлені й неординарні пропозиції щодо годівлі птиці цього періоду. Так, наприклад, агроном Одеського облшовктресту Ю. С. Кутлов пропонував в якості соковитих кормів у годівлі птиці використовувати шовковицю [14, с. 27]. Він приводив інформацію щодо згодовування шовковиці в колгоспах Одеської області, яку висаджували на вигулах. При цьому вигул мав природній навіс від крони дерев, у затінку яких птиця ховалася від пекучих променів сонця у спеку і поповнювала свій раціон корисним для її організму соковитим кормом.

У середині 50-х років минулого століття започаткували пошуки ефективних препаратів для стимуляції швидкості росту молодняка. У колгоспах Мелітопольського району Запорізької області вченими Всесоюзної науково-дослідної лабораторії з вивчення отруйних грибків проведено виробничий дослід з використання антибіотиків при вирощуванні курчат. Водночас співробітниками Мелітопольської інкубаторно-птахівницької станції у колгоспі імені Кірова був проведений дослід зі згодовування пеніциліну курчатам до 30-добового віку. Результати досліді свідчили про підвищення

приросту живої маси курчат за використання пеніциліну, з огляду на це Міністерству сільського господарства СРСР, а також Міністерству охорони здоров'я СРСР було наказано: «...принять меры к скорейшему увеличению производства технического пенициллина и биомидина для их широкого применения при выращивании молодняка птицы» [25, с. 35]. За даними Г. В. Кір'янової [10, с. 29], при згодовуванні пеніциліну курчатам їхня збережність підвищувалась на 5,8–7,7%.

Ідея впровадження кормових антибіотиків у практику птахівництва була підтримана багатьма вченими. Із антибіотиків рекомендували застосовувати біоміцин або технічні (калієві та натрієві) солі пеніциліну. Їх нормування здійснювали на 1 кг корму і при цьому окупність кормів підвищувалась на 10–15% [26, с. 28]. Вчені закликали вже у 1955 р. приступити до розробки методу виготовлення дослідних партій комбікормів з додаванням до них антибіотиків, оскільки, як вони стверджували, економічна доцільність їх застосування науково обґрунтована і практично доведена на досвіді господарств УРСР і за кордоном [26, с. 31]. Популяризуючи досвід розведення та вирощування індиків на Старинській птахофабриці, головний зоотехнік Г. М. Литвинець вказував, що у господарстві індиченят з добового віку до корму додавали один із антибіотиків: біоміцин, тераміцин, пеніцилін, левоміцетин або синтоміцин [16, с. 53].

За результатами дослідження, наприкінці 50-х років в Українській РСР стверджувалась наукова думка щодо необхідності підвищення рівня протеїнового живлення птиці. Так, співробітник Українського НДІ птахівництва, кандидат сільськогосподарських наук І. Я. Тицький [27, с. 62] вказував, що лише кількісне нормування білка без урахування його якості не може гарантувати фізіологічної повноцінності застосування раціонів. Він також підкреслював, що на колгоспних птахофермах республіки рівень протеїнового живлення птиці ще низький і не забезпечує підвищення її несучості та виходу м'яса. А основним джерелом протеїнових кормів є розширення посівів і виведення більш урожайних сортів зернобобових культур на зерно і збільшення виробництва багаторічних бобових трав, оскільки в зернобобових культурах міститься 25–35% протеїну. Згодом А. А. Крикун [13, с. 4–6] зазначав, що білкові корми є найбільш важливими і одночасно дефіцитними та найдорожчими: частка білкових кормів становить 25–30% від загальної вартості раціону. При цьому слід відмітити, що посівні площі гороху в Українській РСР у 1964 р. збільшились у 8,8 разів порівняно із 1950-м [22, с. 176–177]. Одночасно розширювали і посіви кукурудзи на зерно, силос і зелений корм, а саме: з 2757,0 тис. га у 1950 р. до 7202,6 тис. га у 1964-му, тобто посіви збільшились у 2,6 рази [22, с. 180–181]. Оскільки збільшували посіви кукурудзи як на зерно, так і на силос та широко його використовували як соковитий корм для всіх видів птиці, вчені досліджували вплив силосу на організм птиці [2, с. 30–33]. Значну увагу приділяли

вивченню впливу кукурудзи на продуктивність птиці [1, с. 33–34].

На початку 60–х років вже було науково обґрунтовано і практично доведено, що ефективніше птицю на птахофабриках годувати сухими комбікормами без використання кормів інших видів (соковитих, зелених тощо). Адже саме такий метод надає можливість механізувати трудомісткі процеси у пташниках і значно зменшити затрати праці. При цьому найбільш вагомими у господарській діяльності кожного птахівничого господарства виявилися затрати на корми. П. Бурмістров [6, с. 41] вказував, що на діючих на той час птахофабриках у собівартості яєць і м'яса птиці затрати на корми становили понад 80%.

Вченими Українського НДІ птахівництва в умовах дослідного господарства інституту, радгоспу «Красний», у 1962–1963 рр. було вирощено декілька партій курчат на м'ясо за використання сухих комбікормів з різним складом і поживністю [29, с. 47–50]. За результатами проведених у виробничих умовах досліджень українські вчені зробили висновок, що сухий тип годівлі птиці є ефективним і при цьому важливу роль відіграє повноцінність комбікорму. Проте в даний період сухий тип годівлі ще не був поширеним. Навіть на такій потужній птахофабриці, як «Южная» (Кримська область), яка спеціалізувалася на виробництві харчових яєць, і де птицю утримували у широкогабаритних пташниках на підлозі на глибокій підстилці, при механізації процесів роздавання кормів, збирання яєць та автоматизованому управлінні освітленням й іншими процесами, курей годували як зерновою сумішшю, так і вологими мішанками [3, с. 38–40].

Отже, хоча ефективність годівлі сухими комбікормами і була доведена вченими вже на той час, однак перейти на застосування лише сухого типу годівлі не представлялося можливим. Держава не могла у достатній мірі забезпечити потреби птахогосподарств зерновими кормами, відходами технічних виробництв, вітамінними концентратами, трав'яним борошном, сухими дріжджами тощо. Тому господарства були змушені виготовляти соковиті і вітамінні корми, використовуючи для цього закріплені за ними землі.

Проблеми з кормовиробництвом засвідчують матеріали Пленуму ЦК КПРС (25–31 січня 1955 р.), де зазначалося: «Рік у рік не виконуються плани по виробництву комбікормів, риб'ячого і м'ясо-кісткового борошна для потреб тваринництва, особливо птахівництва. Незважаючи на те, що згодовування зернофуражу та інших концентратів... птиці у вигляді комбікормів більш ефективне, досі не організовано виробництва комбікормів із сировини колгоспів і радгоспів» [12, с. 30].

Що стосується годівлі водоплавної птиці, то наявність в Українській СРСР великої кількості водойм з прісною водою, багатих на природні корми рослинного і тваринного походження, була надійною базою для утримання на них великих груп качок. Вченими Українського НДІ птахівництва під керівництвом М. В. Дахновського розроблено

і впроваджено у виробництво ряд прогресивних прийомів вирощування качок [30, с. 19].

Теоретичні розробки годівлі птиці на початку 60–х років, як і наприкінці 50–х, спрямовувалися на вирішення питання нормування протеїну в раціоні. У 1963 р. професор В. К. Диман [7, с. 12–13] визнавав, що діючі на той час рекомендації щодо нормування протеїнового живлення птиці необхідно було переглянути із урахуванням останніх досягнень фізіології, біохімії і зоотехнії. Нормування протеїну повинно залежати від їхнього амінокислотного складу.

Таким чином, період 1951–1964 рр. позначився запровадженням системних досліджень з нормованої годівлі в УРСР, розробленням основ мінерального, вуглеводного, протеїнового, вітамінного живлення, пошуками джерел компенсаторного живлення. Наукові дослідження вчених здебільшого були спрямовані на вивчення впливу різних раціонів на продуктивність птиці. На птахофабриках і птахофермах колгоспів і радгоспів практикували годівлю птиці зерном і зволженими мішанками, виготовленими із молотих зернових, різних соковитих, білкових і мінеральних кормів. Із середини 50–х років у раціонах птиці, передусім при вирощуванні та відгодівлі на м'ясо, застосовували кормові антибіотики, які сприяли зниженню витрат кормів на одиницю продукції та збереженості поголів'я. Нормування годівлі здійснювали у розрахунку на одну голову за добу і при цьому встановлювали норми щодо вмісту в раціоні кормових одиниць та перетравного протеїну.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні науково-організаційних засад годівлі птиці у птахогосподарствах громадського сектору в Українській СРСР у 1964–1991 рр.

Список використаних джерел

1. Ахундов, ДС., 1958. 'Влияние кукурузы на откорм петушков', *Птицеводство*, №1, с.33–34.
2. Бауман, ВК., 1958. 'Влияние силоса и его органических кислот на минеральный обмен у кур', *Птицеводство*, №1, с.30–33.
3. Бирик, ЕА., 1963. 'Содержание кур-несушек в широкогабаритных птичниках', *Птицеводство*, №7, с.38–40.
4. Бородай, ІС., 2010. 'Становлення та розвиток вчення про годівлю сільськогосподарських тварин', *Історичні записки: зб. наук. пр.*, Луганськ, Вип.27, с.6–14.
5. Братишко, НІ., 2009. 'Лабораторія годівлі птиці – пройдений шлях і перспективи', *Птахівництво: міжвід. темат. наук. зб.*, Х., Вип.64, с.22–28.
6. Бурмістров, ПА., 1963. 'О производстве сочных и витаминных кормов на птицефабриках', *Птицеводство*, №7, с.41–42.
7. Диман, ВК., 1963. 'О нормах протеина', *Птицеводство*, №5, с.12–13.
8. Калашников, АП., 1978. 'Достижения в науке о кормлении животных', *Вестник сельскохозяйственной науки*, №8, с.49–54.
9. Калашников, АП., 2008. 'Прошлое, настоящее и будущее науки о кормлении сельскохозяйственных животных', *Зоотехния*, №1, с.16–18.
10. Кір'янова, ГВ., 1960. 'До питання про вирощування курчат на м'ясо', *Наукові основи інтенсивного птахівництва: наукові праці*, К., с.16–30.
11. Колобов, ГМ., 1952. 'О некоторых вопросах кормления сельскохозяйственных птиц (в порядке обсуждения)', *Птицеводство*, №2, с.24–26.
12. 'Комунистична партія Радянського Союзу в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК (1898–1971)',

- 1981, Пер. з 8-го рос. вид. / за заг. ред. П. М. Федосєєва, К. У. Черненко, К.: *Політвидав України*, Т.7, 1955–1959, 535 с.
13. Крикун, АА., 1963. 'Экономическая эффективность использования белковых кормов', *Птицеводство*, №5, с.4–6.
14. Кутлоев, ЮС., 1953. 'Создадим на птицефермах дополнительные резервы кормов', *Птицеводство*, №3, с.27.
15. Лелеко, ИИ., 1951. 'Птицеферма колхоза имени Сталина', *Птицеводство*, №3, с.21–22.
16. Литвинець, ГМ., 1960. 'Наш досвід розведення та вирощування індиків', *Наукові основи інтенсивного птахівництва: наукові праці*, К., Т.VIII, с.52–61.
17. Луценко, МН., 1953. 'Развитие птицеводства в СССР', *Птицеводство*, №1, с.2–4.
18. Максимов, АИ., 1952. 'За дальнейшее развитие колхозного птицеводства', *Птицеводство*, №1, с.2–7.
19. Мельник, ВВ., 2018. 'Науково-організаційні засади розвитку індиківництва в Українській РСР у другій половині ХХ століття', *Гілея: науковий вісник, зб. наук. праць*, К., Вип.135 (№8), с.67–71.
20. Мельник ВВ., 2018. 'Організаційні засади розвитку колгоспного птахівництва в Українській РСР у 1951–1964 роках', *Емінак: науковий щоквартальник*, №3 (23), с.65–68.
21. Мельник ВВ., 2018. 'Науково-організаційні засади розвитку гусівництва в УРСР у другій половині ХХ століття', *Вісник аграрної історії: наук. журнал*, Вип.23–24, с.282–289.
22. 'Народне господарство Української РСР в 1964 році': статистичний щорічник, 1965, К.: ЦСУ УРСР «Статистика», 694 с.
23. Пигарев, Н.В., 1952. 'К вопросу о нормированном кормлении кур (в порядке обсуждения)', *Птицеводство*, №7, с.18–21.
24. 'Повышать продуктивность птицеводства', 1951, *Птицеводство*, №8, с.2–4.
25. Савин, Г.К., 1955. 'Широко использовать антибиотики при выращивании цыплят', *Птицеводство*, №2, с.34–35.
26. Саркисов, А.Х., Акулова, Н.С., Грезин, В.Ф., Савин, Г.К., 1955. 'Антибиотики – в практику птицеводства', *Птицеводство*, №6, с.26–31.
27. Тицький, І.Я., 1960. 'Підвищення рівня протеїнового живлення в птахівництві', *Наукові основи інтенсивного птахівництва: наукові праці Українського НДІ птахівництва*, К., Т.VIII, с.62–67.
28. Тищенко, М.К., Ульянов, Ф.К., 1941. 'Птахівництво: підручник для ланкових та колгоспного активу', К.–Харків, 99 с.
29. Тютюнников, В.Н., Романов, М.П., 1963. 'Сухой тип кормления бройлеров оправдывает себя', *Птицеводство*, №7, с.47–50.
30. 'Український науково-дослідний інститут птахівництва', 1961, відп. ред. М. В. Дахновський, К.: *Видавництво УАСГН*, 1961, 83 с.
31. Фисинин, В.И., 2011. 'Ученые птицеводы России. Люди и птицы', Москва, 474 с.
9. Kalashnikov, AP., 2008. 'Proshloe, nastoiashchee i budushchee nauki o kormlenii selskokhoziaistvennykh zhivotnykh' (The past, present and future of the science of feeding of the farm animals), *Zootekhniia*, №1, s.16–18.
10. Kir'janova, GhV., 1960. 'Do pytannja pro vyroshhuvannja kurchat na m'jaso' (On the issue of breeding chickens for meat), *Naukovi osnovy intensyvnogho ptakhivnyctva: naukovi praci*, K., s.16–30.
11. Kolobov, GM., 1952. 'O nekotorykh voprosakh kormleniia selskokhoziaistvennykh ptic (v poriadke obsuzhdeniia)' (On some issues of feeding farm birds (in the order of discussion)), *Pticevodstvo*, №2, s.24–26.
12. 'Komunistychna partija Radjansjkogho Sojuza v rezolucijakh i rishennjakh z'jizdiv, konferencij i plenumiv CK (1898–1971)' (Communist Party of the Soviet Union in resolutions and decisions of congresses, conferences and plenums of the Central Committee (1898–1971)), 1978, per. z 8-gho ros. vyd. / za zagh. red. P. M. Fedosjejeva, K. U. Chernenka, K.: *Polityvdav Ukrainy*, Т.7, 1955–1959, 1981, 535 s.
13. Krikun, AA., 1963. 'Ekonomichekaia effektivnost ispolzovaniia belkovykh kormov' (The economic efficiency of the use of protein feed), *Pticevodstvo*, №5, s.4–6.
14. Kutloev, IuS., 1953. 'Sozdadim na pticefermakh dopolnitelnye rezervy kormov' (Create additional reserves of feed on poultry farms), *Pticevodstvo*, №3, s.27.
15. Leleko, II., 1951. 'Pticeferma kolkhoza imeni Stalina' (The poultry farm named after Stalin), *Pticevodstvo*, №3, s.21–22.
16. Lytvynecj, GhM., 1960. 'Nash dosvid rozvedennja ta vyroshhuvannja indykiv' (Our experience of breeding and growing turkeys), *Naukovi osnovy intensyvnogho ptakhivnyctva: naukovi praci*, K., T.VIII, s.52–61.
17. Lutcenko, MN., 1953. 'Razvitie pticevodstva v SSSR' (Development of poultry farming in the USSR), *Pticevodstvo*, №1, s.2–4.
18. Maksimov, AI., 1952. 'За dalneishee razvitie kolkhoznogho pticevodstva' (For the further development of the collective farm poultry), *Pticevodstvo*, №1, s.2–7.
19. Meljnyk, VV., 2018. 'Naukovo-orghanizacijni zasady rozvytku indykivnyctva v Ukrainjskij RSR u drugij polovini XX stolittja' (Scientific-organizational bases of development of turkey farming in Ukrainian SSR in the second half of the 20th century), *Ghileja: naukovyj visnyk, zb. nauk. pracj*, K., 2018, Vyp.135 (№8), s.67–71.
20. Meljnyk, VV., 2018. 'Orghanizacijni zasady rozvytku kolghospnogho ptakhivnyctva v Ukrainjskij RSR u 1951–1964 rokakh' (The organizational fundamentals of collective farm poultry in the Ukrainian SSR in 1951–1964), *Eminak: naukovyj shhokvartal'nyk*, №3 (23), s.65–68.
21. Meljnyk, VV., 2018. 'Naukovo-orghanizacijni zasady rozvytku ghusivnyctva v URSR u drugij polovini XX stolittja' (The scientific and organizational principles of the development of geese breeding in the Ukrainian SSR in the second half of the 20th century (1951–1990)), *Visnyk aghrarnoji istoriji: nauk. zhurnal*, Vyp.23–24, s.282–289.
22. 'Narodne hospodarstvo Ukrainys'koy RSR v 1964 rotsi: statystychnyy shchorichnyk' (National economy of Ukrainian SSR in 1964: statistical annual report), 1965, K., 694 s.
23. Pigarev, NV., 1952. 'K voprosu o normirovanom kormlenii kur (v poriadke obsuzhdeniia)' (On the issue of rationed feeding of chickens (in order of discussion)), *Pticevodstvo*, №7, s.18–21.
24. 'Povyshat produktivnost pticevodstva' (To increase poultry production), 1951, *Pticevodstvo*, №8, s.2–4.
25. Savin, GK., 1955. 'Shiroko ispolzovat antibiotiki pri vyrashchivanii tcypliat' (Widely use antibiotics at breeding chickens), *Pticevodstvo*, №2, s.34–35.
26. Sarkisov, AKh., Akulova, NS., Grezin, VF., Savin, GK., 1955. 'Antibiotiki – v praktiku pticevodstva' (Antibiotics – in the practice of poultry), *Pticevodstvo*, №6, s.26–31.
27. Tycjkyj, IJa., 1960. 'Pidvyshennja rinvja protejinovogho zhyvlennja v ptakhivnyctvi' (Increase in the level of protein in poultry farming), *Naukovi osnovy intensyvnogho ptakhivnyctva: naukovi praci Ukrainjskogho NDI ptakhivnyctva*, K., T.VIII, s.62–67.
28. Tyshhenko, MK., Uljman, FK., 1941. 'Ptakhivnyctvo' (Poultry breeding): pidruchnyk dlja lankovykh ta kolghospnogho aktyvu, K.–Kharkiv, 99 s.
29. Tiutiunnikov, VN., Romanov, MP., 1963. 'Sukhoi tip kormleniia broilerov opravdyvaet sebja' (The dry type of broiler feeding justifies itself), *Pticevodstvo*, №7, s.47–50.
30. 'Ukrainjskij naukovo-doslidnyj instytut ptakhivnyctva' (Ukrainian Research Institute of Poultry), 1961, vidp. red. M. V. Dakhnovskij, K.: *Vydavnyctvo UASGHN*, 83 s.
31. Fisinin, VI., 2011. 'Uchenye pticevody Rossii. Liudi i pticy' (Scientists poultry farmers of Russia. People and birds), Moskva, 474 s.

References